

СЕВЕРОИЗТОЧЕН ПРИМОРСКИ РЕГИОН

Формирането на територията на Североизточния приморски регион е под въздействието на множество природни, стопански и демографски фактори, сред които изпъкват излазът на Черно море, разнообразието в природните условия, наличието на някои специфични полезни изкопаеми, етно-културният облик на населението и др. В тази връзка се налага и стопанската специализация, която допринася за консолидирането на територията на региона /корабостроене, ХП, туризъм и др./.

За компактността на територията на региона допринасят и междуселищните връзки, изградени в рамките на трите административни области - Варненска, Добричка и Шуменска.

I. Географско положение, граници и териториален обхват.

Североизточният приморски регион има територия с площ 11852,2км² (10,7% от територията на България). Той е разположен в североизточната част на страната и обхваща източните части на Дунавската равнина, части от Южна Добруджа, Източния Предбалкан и Източна Стара планина.

Територията му има широк излаз на Черно море, като в нея се включват 51% от плажните ивици в страната. Черноморското му крайбрежие разполага с удобен и дълбок залив /Варненският/, който е свързан с Варненското и Белославско езеро чрез плавателен канал. Всичко това определя благоприятното географско положение на региона във всичките му аспекти - политически, транспортен, стопански, природен и др.

Северната граница на региона съвпада с част от границите на България с Румъния. Тя е изцяло сухопътна и има големи възможности за разширяването на връзките между двете страни. Все още обаче възможностите ѝ не се използват пълноценно. През нея преминават само 2 шосейни и 1 ж.п. връзка - през ГКПП Йовково /за Меджидия/ и Дуранкулак /за Мангалия и Констанца/.

Западната граница на региона е твърде условна и не съвпада с административните граници на областите Добрич и Шумен. Това се дължи на факта, че много селища от областите Търговище, Разград и Силистра гравитират към Шумен и Добрич, а същевременно градовете Силистра, Търговище и Разград привличат някои селища от Шуменска и Добричка области.

Южната граница е сравнително по-ясно очертана в природно отношение чрез източните разклонения на Стара планина. Транспортните връзки на региона с Югоизточния и Източния Тракийско-Родопски регион са улеснени от пролома на река Луда Камчия и проходите Ришки, Върбишки, Айтоски и Дюлински.

С най-голямо стопанско значение за региона е неговата източна граница, която е естествена /с Черно море/. По Черноморското крайбрежие са построени няколко пристанища /с най-голямо значение е Варненското/ и едни от най-важните индустриални предприятия. През тази граница се осъществяват връзките на България със страните от Черноморския басейн и с редица други страни от света. По крайбрежието са построени едни от най-големите морски курорти в страната - "Златни пясъци", "Албена", "Св. Константин" и др.

Географското положение на региона и възможностите, които предоставят неговите граници, определят до голяма степен неговия стопански и демографски облик.

II. Природни условия и ресурси.

Природните ресурси на Североизточния приморски регион оказват силно въздействие върху стопанската специализация и демографското му развитие.

1. Релефът на територията му може да се определи като разнообразен, за което допринася геоложкото и геоморфоложко й развитие. Може да се разграничат следните основни релефни разновидности:

А./ **Платовиден релеф**. Представен е от Добруджанско, Франгенско, Авренско, Провадийско и Шуменско плато. Те предоставят благоприятни възможности за развитието на механизирано земеделие.

Б./ **Нископланински** е релефът в Източна Стара планина и по-точно от Драгоевската, Камчийската, Върбишката и Преславската планини, чиято надморска височина не е пречка за транспортните връзки с Южна България.

В./ **Долинен** е релефът в Камчийското и Провадийското долинни понижения. Той също не е пречка за развитието на транспорта и земеделието.

Г./ Релефът на Черноморското крайбрежие е **силно разчленен**, което дава възможност за развитието на туризма и морския транспорт. Разпространен е **клифовият тип** бряг /стръмен/, което е предпоставка за развитието на леководолазни спортове и др.

Разнообразието на релефа в региона допринася за развитието и на разнообразни стопански дейности.

2. Полезни изкопаеми.

Североизточният приморски регион разполага с находища на разнообразни полезни изкопаеми, но малките запаси и трудностите за експлоатацията им пречат за ефективното стопанско усвояване на повечето от тях.

Със значително по-голямо стопанско значение са находищата на **нерудни полезни изкопаеми** : глини, варовик, каменна сол, каолин, кварцов пясък.

Находището на **каменна сол** /солен щок/ край село Мирво /Провадийско/ се

експлоатира основно за нуждите на ХП. Солният разтвор се изпраща по тръбопровод до “Соди”-Девня и служи за суровина в производството на калцинирана и други видове сода.

Каолинът край селата Каолиново и Тодор Икономово /Шуменско/ се използва главно за нуждите на производството на стъklarски и порцеланово-фаянсови изделия в Каспичан, Нови Пазар и Белослав. Част от каолина се изнася за Разград и Елин Пелин.

Развитието на стъklarската промишленост в региона се благоприятства и от експлоатацията на находището от **кварцов пясък** край Белослав.

Североизточният приморски регион разполага с промишлени запаси от **варовик**. Сарматските варовици, добивани в Авренското и Франгенското плато, се използват като облицовъчен материал в строителството, а мергелните варовици край Девня - като суровина за производството на цимент и негасена вар в Девня.

По поречието на Камчия има значителни количества **инертни материали** /пясък и чакъл /, които се употребяват в строителството.

В региона се добива и **обикновена глина**, използвана за производство на тухли и цигли.

От **горивните полезни изкопаеми** в региона има находища на въглища, нефт и газ.

Край Каварна е разкрито находище на **черни въглища** /Добруджански басейн/, но голямата дълбочина на пластове /до 2000м/ и силната им овлажненост засега не позволяват експлоатацията им.

До края на 80-те години по Добруджанското крайбрежие /край Шабла и с.Тюленово/ се

добива **нефт**, но поради изчерпването на запасите добивът е преустановен. През същия период постепенно е преустановен и добивът на **земен газ** от находището край село Старо Оряхово по същите причини. Проучванията на шелфа за находища на нефт и газ засега са безрезултатни.

От **рудните полезни изкопаеми** със стопанско значение е находището на **манган** край с.Оброчище /Добричко/. Неговите запаси са около 85млн.т, а рудата има метално съдържание 29%. Добитата руда е суровина в черната металургия.

3. Климатични условия и ресурси.

Територията на североизточния приморски регион попада в **умерено-континенталната климатична област**, но по Черноморското крайбрежие /до 30км във вътрешността/ и по долините на реките Камчия и Провадийска се чувства климатичното влияние на Черно море.

Характерни за по-голямата част от територията на региона /Добруджа/ са летните засушавания и снежните бури през зимата, които са израз на засиления континентален характер на климата. Средното количество валежи е около 500мм/м², то е недостатъчно за вегетацията на много земеделски култури и това налага изграждането на напоителни системи.

Сравнително по-прохладното лято по Черноморското крайбрежие е един от основните фактори /наред с големия брой безоблачни дни/ за развитието на туризма в региона.

4. Водни ресурси. Като цяло те са недостатъчни както за стопанските, така и за битовите нужди на населението в региона. Повърхностно течашите водоизточници са малко на брой, а много от реките в Добруджа /Крапинец, Кулак, Суха река и др./ пресъхват през лятото. С най-голямо стопанско значение са водите на реките Камчия, Провадийска и Батова. На река Камчия са построени язовирите "Тича", "Цонево", "Фисек" и др., чиито води са включени в Поповската и Камчийската напоителни системи.

За стопански и битови нужди в Добруджа се добиват чрез сондажи подпочвени води.

Термоминералните извори край Провадия се използват за балнеолечение и питейни нужди, а карстовите извори в Девня - за промишлени нужди.

Водните ресурси на Североизточния приморски регион са представени и от редица естествени езера. Най-големите от тях са Варненското и Белославското, които сега са част от канала "Варна-Девня". На техните брегове са построени кейовете на пристанищния комплекс "Варна-Запад". Водите им нямат стопанско значение, с изключение на използването им за транспортни нужди.

По Черноморското крайбрежие на региона има редица лагунни езера /Балчишката тузла, Шабленското и Дуранкулашкото/, от които се извлича лечебна кал - важен туристически ресурс.

Основен воден ресурс за региона е водата на Черно море, която има голямо значение за развитието на морския транспорт, туризма, риболова и редица други стопански отрасли.

5. Почвени ресурси. В Североизточния приморски регион са разпространени черноземни, сиви горски и алувиално-ливадни почви. С максимално плодородие са **черноземните почви**

в Добруджа, върху които се отглеждат зърнени култури /основно пшеница/ и **алувиално-ливадните**

почви по долините на реките Камчия и Провадийска /подходящи за отглеждане на зеленчукови култури/. В Предбалкана и Стара планина са разпространени

сиви горски почви

. Върху тях се отглеждат овощни култури, главно ябълки. По билните части на източните разклонения на Стара планина /Камчийски и Върбишки дялове/ са разпространени

кафяви горски почви,

върху които се развиват широколистни гори.

Регионът разполага с около 7000000дка обработваема земя, голяма част от която е осолена или замърсена от индустриални отпадъци. На 1 жител се падат средно 7,8дка

обработваема земя, което е важна предпоставка за развитието на селското стопанство в региона.

6. Горските ресурси на Североизточния приморски регион са ограничени по количество и качество. Горските масиви са основно в южните му части /Предбалкана и Стара планина/. Преобладават широколистни видове - дъб, бук, габър, акация, липа. В устието на Камчия и в местността "Балтата" край Кранево се развиват лонгозни /влажни/ гори, които са туристически ресурс. Ограничени по площ са горските формации и по Черноморското крайбрежие, които също имат значение за развитието на туризма.

Със стопанско значение са и полезащитните пояси в Добруджа, които предпазват селскостопанските култури от неблагоприятното климатично влияние.

За дърводобив в региона се използват около 10% от горските му ресурси - в Предбалкана и Стара планина. Това е доказателство за ограничените запаси от дървесина.

III. Демографска ситуация.

Населението на Североизточния приморски регион наброява 887517д. или 10,8% от населението на България. След 1989г. числеността му намалява с около 100000д., като само през 1991г. и 1992г. – с 75000д. Това се дължи главно на емиграциите към Турция през 1989г. и началото на 90-те години. Най-слабо е намалението на населението във Варненска област, поради по-голямите ѝ стопански и демографски ресурси, а максимално то е в Шуменска област.

Под влиянието на стопански, политически и демографски фактори населението на региона е неравномерно разпределено. Основната част от него (около 50%) живее на територията на Варненска област, докато в Шуменска област живеят 24,3% от жителите на региона.

През последните 10 години се отбелязва тенденция към концентрация на население

във Варненска област за сметка на Шуменска и Добричка област. Това се дължи главно на по-добрите възможности за намирането на работа в условията на висока безработица в страната и региона.

Успоредно с намаляването на населението спада и неговата географска гъстота, която днес е 74,9д./км². Най-голяма е гъстотата във Варненска област /116,0д./км²/, докато в Добричка област тя е едва 48,0д./км²

2

. Тези различия се дължат основно на различията в стопанската специализация и ресурсите на отделните области.

С максимална концентрация на население се отличават общините Варна, Добрич и Шумен, където гъстота му е значително по-висока от средната за региона /във Варненска община достига 1500д./км², а в Добричка - около 900д./км²/ . Това се дължи на концентрацията в посочените общини на основната част от стопанските ресурси в региона и на 57,7% от населението му. Същевременно общините, които имат ограничени стопански ресурси /Крушари, Бяла, Шабла, Ветрино, Ген. Тошево и др./, се отличават с гъстота на населението си под 20д./км²

2

.

Поради особеностите на релефа в региона, почти 100% от населението му обитава територии с надморска височина до 500м.

Стопанската специализация на Североизточния приморски регион се отразява в относително високия дял (71%) на градското население, което във Варненска област е над 80%, а в Шуменска - около 60%. Концентрацията на населението в градовете се отразява до голяма степен върху неговото поведение.

Населението в региона се характеризира с относително благоприятна полова и възрастова структура, което се дължи на някои особености в етно-културния му облик и на стопанската му специализация. Делът на мъжете е 49% и е по-висок от средния за страната. В редица общини /Аврен, Белослав, Бяла, Вълчи дол, Девня, Долен чифлик, Дългопол, Никола Козлево, Преслав и др./ мъжете са около и над 50% от населението, докато в по-големите градове от региона делът им е около 48%. Тези различия се дължат както на миграциите, така и на различията в естественото възпроизводство на

населението.

Като цяло населението в Североизточния приморски регион разполага с по-големи възпроизводствени и трудови възможности в сравнение с редица други региони от България. Това се доказва и от състоянието на неговата възрастова структура. Делът на лицата под 16 години е над 20%, докато лицата в пенсионна възраст са около 22%. С най-застаряло население са общините Аврен, Ветрино, Ген. Тошево и др., в които делът на пенсионерите е над 30%. Тези общини имат изчерпани демографски и трудови ресурси, докато с максимални демографски ресурси изпъкват общините Варна, Шумен, Добрич, Девня и др., чието население е с по-благоприятна възрастова структура.

Вътрешнорегионалните различия във възрастовата структура на населението до голяма степен се определят от неговата етническа и конфесионална нееднородност. В региона живеят около 20% от етническите турци в България. Делът им в населението на Шуменска област достига около 1/3, в Добричка - около 15% и 7,5% - във Варненска.

По-висок от средния за страната е и делът на циганите (5,5%), като основната част от тях обитават Добричка област. В региона живеят 16% от циганите в страната.

Етно-културните особености на населението в Североизточния приморски регион се изразяват и във влошената му образователна структура /по-нисък дял на лицата с висше и полувисше образование и по-висок дял на лицата с основно и по-ниска степен на образование в сравнение със средните показатели за страната/. С най-влошена образователна структура е населението в Добричка област, докато Варненска област се отличава с по-благоприятна образователна структура на населението, дори в сравнение със страната.

Етно-културните особености на населението в региона и възможностите за трудовата му реализация /туризъм, морски транспорт и др./ определят до голяма степен особеностите в естественото му възпроизводство. Нивото на брачност (4,4‰) е над средното за България, като брачността в градовете (5‰) е сред най-високите в страната. Това е доказателство за относително младата възрастова структура на населението и големите му възпроизводствени и трудови възможности. Същевременно регионът се отличава и с висока разводимост (1,4‰), което до голяма степен е във връзка с особеностите на стопанската му специализация.

Особеностите в етно-културния облик на населението, благоприятната му полово-възрастова структура и възможностите за трудова реализация в Североизточния приморски регион са определящите фактори за относително високата раждаемост (8,4‰). По този показател регионът отстъпва единствено на Югоизточния регион. Около 58% от новородените са в общините Варна, Добрич и Шумен, докато в общините Аврен, Бяла, Ветрино, гара Хитрино, Шабла, Смядово и Суворово се раждат едва 4% от децата в региона. Това доказва съществуването на значителни вътрешнорегионални различия в разпределението на демографските ресурси. С максимални относителни стойности на раждаемостта изпъкват общините Върбица, Никола Козлево, Долни чифлик, а с минимални - общините Ветрино, гара Хитрино, Вълчи дол и др.

Относително благоприятната полово-възрастова структура на населението определя и по-ниската смъртност (13,5‰) в Североизточния приморски регион. Максимална е смъртността в общините Ветрино, Аврен, Вълчи дол, Каспичан и Смядово (над 20‰), докато в общините Шумен, Венец и Каолиново стойностите ѝ са минимални за региона (около 10‰). Върху нивото на смъртността силно влияние оказва състоянието на здравеопазването. В град Варна се намират специализирани здравни заведения с национално значение, което влияе положително върху нивото на този показател в региона. Това е видно и от нивото на детската смъртност (13,6‰), което е по-ниско от средното за страната. За разлика от другите региони в България детската смъртност в Североизточния приморски регион през последните няколко години бележи спад, което се дължи основно на намаляването ѝ в градовете и на наличието на специализирани здравни заведения във Варна.

Като потвърждение на извода за относително благоприятната полово-възрастова структура на населението в региона са и сравнително малките отрицателни стойности на естествения му прираст (-5,1‰). С максимален отрицателен естествен прираст изпъкват общините Вълчи дол, Ген. Тошево, Добрич /селска/, Суворово, Смядово и др. С относително най-малки отрицателни стойности на естествения прираст са общините Добрич, Върбица, Долни чифлик, Каолиново, Венец и др. За разлика от регионите в Южна България в Североизточния приморски регион няма общини с положителен естествен прираст на населението, което е показателно за демографската ситуация.

През последните 10 години регионът се отличава с висока миграционна подвижност на населението, определена главно от емиграциите. През този период емигрират около 80000д., по-голямата част от които към Турция. През същия период нараства и броят на изселилите се към други региони от страната /основно към градовете София, Пловдив,

Бургас/, като и вътрешното миграционното салдо е отрицателно. С положително салдо са само общините Варна, Суворово, Балчик, Добрич, Гара Хитрино и Шумен. Основната част от миграциите в границите на региона са насочени от села към градове, което е доказателство за наличието на демографски ресурси в много селски селища. Тези тенденции в миграционната подвижност на населението са показателни за стопанските промени в региона.

В региона живеят около 11% от всички заети лица в страната и около 10,5% от безработните. Той се отличава с по-ниска заетост от тази в страната в промишлеността и по-висока заетост в селското стопанство, транспорта и туризма. Това до голяма степен определя и по-ниската безработица в сравнение със страната. Тази особеност в структурата на заетост и безработицата се дължи на специализацията на региона в туризма, морския транспорт и селското стопанство, което е отражение на географското му положение и природните ресурси.

IV. Селища и селищна мрежа.

Селищната мрежа в Североизточния приморски регион е представена от 524 населени места, от които 23 са градове. До 1996г. статут на гарово селище има гара Хитрино. Над 50% от селищата в региона /215/ са в пределите на Добричка област, докато в Шуменска област има само 151 населени места. Средната гъстота на селищната мрежа е 4,4 селища/100км² или тя е равна на средната за България. С максимална гъстота е селищната мрежа в Шуменска област (4,6/100км²), което е отражение на природните условия за стопанското ѝ развитие в миналото.

Средната населеност на 1 селище в региона е 1694 жители, като стойностите на този показател във Варненска област достигат 2817ж., при 1053ж. за Добричка област и 1431ж. в Шуменска област. Тези различия са отражение на стопанската специализация на отделните административни области и тенденциите в цялостното им развитие.

Средната населеност на градовете от региона /27426ж./ е значително над средната за България, което отразява мястото и ролята на градовете в селищната мрежа и главно - на най-големите градове. Преобладават градовете с население под 10000д. /16 на брой/. Най-малки по население са Плиска /1218ж./, Каолиново /1623ж./, Бяла /1912ж./, Върбица /3490ж./, Каспичан /3500ж./, Вълчи дол /3537ж./ и др. С население до 25000д. са 4 града – Балчик /11965ж./, Каварна /11811ж./, Нови пазар /14063ж./ и Провадия

/17420ж./.

Най-големите градове в Североизточния приморски регион са Варна /299800ж./, Добрич /100400ж./ и Шумен /94686ж./.

Поради високата безработица и влошените екологични и социални условия, през последните 10 години намалява населението на всички градски селища в региона главно за сметка на изселванията. Доказателство за това е фактът, че с положително миграционно салдо са само градовете Варна, Суворово, Върбица, Каолиново и Шумен, а с положителен естествен прираст е населението само на Долни Чифлик и Суворово.

Средната населеност на селата в Североизточния приморски регион е 512д. или под средната за страната. Най-големи /с повече от 3000ж./ са селата Игнатиево, Тополи и Аксаково. Основната част от селските селища обаче са с население под 500д. и това се отнася преди всичко за тези от Добричка област.

В административно отношение селищата от региона са групирани в 3 области /Варненска, Добричка и Шуменска/ и 30 общини /12 във Варненска, 10 в Шуменска и 8 в Добричка област/.

V. Стопанство.

През последните 40 години стопанският облик на територията на Североизточния приморски регион се променя коренно. Преди Втората световна война водещ отрасъл е селското стопанство, за развитието на което има благоприятни природни, демографски и стопански предпоставки /развиват се ХВП и леката промишленост/. С развитието на морския транспорт, туризма, ХП, промишлеността за строителни материали и машиностроенето през последните 4 десетилетия стопанският облик на региона е коренно променен. Днес в Североизточния приморски регион са регистрирани 44431 активни стопански субекта или 9, 9% от всички в България. По този показател той отстъпва единствено на Югозападния и Западния Тракийско-Родопски региони. Основната част от стопанските субекти са от Третичния стопански сектор /търговия, транспорт, туризъм/ и строителството. Повечето от тях са регистрирани във Варненска област, тъй като ориентацията на търговската дейност, туризма и повечето

производства е към Черноморското крайбрежие и около канала “Варна-Девня”. Като основна стопанска ос на региона изпъква ж.п. линията Варна-Девня-Провадия-Каспичан-Нови пазар-Шумен. Добруджа разполага със значително по-малък стопански потенциал.

За развитието на Първичния икономически сектор в региона съществуват редица благоприятни предпоставки /почвено-климатични ресурси, наличие на пазари, находища на полезни изкопаеми и горски ресурси, макар и ограничени/.

Вторичният икономически сектор в региона е развит на основата на селскостопанското производство и добива на каменна сол, манган, варовик, обикновени и огнеупорни глини, каолин, кварцов пясък и дървесина.

Третичният икономически сектор се развива основно под влиянието на географското положение, природните ресурси за развитието на туризма и наличието на значителни стопански и демографски ресурси.

1. Водещ стопански отрасъл е **промишлеността**. В нея са заети около 1/3 от заетите в региона, а в частния ѝ сектор - над 1/5. Промишлената продукция в региона е 9,5% от ОПП за страната или 2 пъти по-малка от тази в Югоизточния регион. Дълготрайните активи в отрасъла са над 11% от тези за страната. В редица промишлени производства регионът заема водещо място в България: 2-ро място по производство на обувки, 3-то място по производство на сирене и кашкавал, 2-ро място по производство на месо, 1-во място по производство на растителни хранителни масла и др.

Водещите промишлени отрасли са ХП, ХВП, машиностроенето, промишлеността за строителни материали, стъklarската и порцеланово-фаянсовата промишленост и др.

А/. Водещ отрасъл е **химическата промишленост**. Тя дава 30,2% от ОПП в региона. Развитието ѝ е определено от наличието на местни суровини /варовик, каменна сол/, работна ръка и благоприятно транспортно-географско положение /излаз на Черно море/. Произвеждат се главно калцинирана сода и минерални торове. Основното предприятие е “Соди” в Девня, което е приватизирано през 1996г. от белгийската фирма “Солвей”. Последната присъства в България и преди Втората световна война.

Предприятието е най-големият производител на калцинирана сода в Европа и е сред водещите фирми в света по това производство. Над 4/5 от продукцията му се изнася зад граница.

Химически производства има още в Шумен и Тервел, но те заемат незначителна част от общата продукция на отрасъла. Като цяло регионът дава около 10% от продукцията на ХП в страната, като заедно с Югоизточния регион произвежда 2/3 от продукцията на отрасъла в България.

Б/. Втори по значение промишлен отрасъл за Североизточния приморски регион е **ХВП**. В предприятията ѝ се произвеждат 16,4% от ОПП в региона и над 11% от продукцията му в страната. През последните 4-5 години производството в ХВП спада значително, поради спада в селскостопанската продукция. Регионът произвежда над 17% от месото и месните произведения, 16,4% от сиренето и кашкавала, 3,7% от зеленчуците и 6% от плодовите консерви, 26,3% от хранителните растителни масла, около 7% от тютюневите изделия и 8% от гроздовите вина в страната. Това е доказателство както за наличието на богата суровинна база, така и за важното място на региона в ХВП на България. Основните предприятия от отрасъла са съсредоточени в главните градски центрове на региона, но като цяло те са равномерно разпределени по територията му.

Основните консервни предприятия се намират в Добрич, Варна, Шумен, Балчик, Нови пазар, но малки консервни предприятия има и в редица други селища от региона.

Силно развита е мелничарската промишленост, поради наличието на богата суровинна база /пшеницата от Добруджа/. В региона се произвеждат над 12% от брашното в страната. Мелничните предприятия са разположени в зърнопроизводителните райони, като най-големите от тях са в Добрич, Шумен, Ген. Тошево, Каварна, Балчик, Нови пазар.

Регионът е на 1-во място по производството на растителни хранителни масла в страната. В Добрич е застъпено производството на маргарин /единственото предприятие в България/, а в Провадия и Шумен се произвежда олио.

През последните години значително спада производството на гроздови вина и сега

регионът е на 6-то място в страната. Основните предприятия се намират във Велики Преслав, Варна и Добрич.

Производството на бира е застъпено в Шумен и Варна, като регионът дава около 20% от пивото в страната.

Развитото животновъдство във връзка с богатата му фуражна база определя и водещото място на Североизточния приморски регион в месната промишленост /2-ро място след Северния централен регион/. Основните мощности се намират в Добрич, Варна, Шумен и Смядово.

Развитото животновъдство осигурява богата суровинна база и за млечната промишленост в региона. В него се произвеждат около 12% от пастьоризираното мляко и над 15% от млечните масла в България. Основните предприятия на отрасъла се намират във Варна, Добрич, Балчик, Каварна, Шумен и Тервел. Същевременно през последните години в отрасъла работят и значителен брой малки частни предприятия, произвеждащи висококачествена продукция за вътрешния и външен пазар.

В Девня е застъпено производството на захар /около 10% от това в страната/, а във Варна е открита частна фабрика за захарни и шоколадови изделия.

В/. Трети по значение промишлен отрасъл в региона е **машиностроенето**. В него се произвеждат 15,2% от ОПП в страната и над 16% от продукцията на отрасъла в страната. Представено е от множество отрасли и производства. Сред тях изпъква **транспортното машиностроене** –

производство на кораби /Варна/ и корабно оборудване /Добрич, Шумен, Провадия, Нови пазар/, товарни автомобили /до 1998г. в комбината “Мадара”-Шумен/, двигатели с вътрешно горене /Варна - 95% от тези в страната/, ремаркета /Велики Преслав/, контейнери /Добрич/, акумулатори и филтри /Добрич/, трактори /Варна - 1% от производството в България/. До края на 1996г. във Варна се сглобяват и леки автомобили “Роувър”, но поради субективни причини това производство е преустановено.

В Североизточния приморски регион са застъпени и производствата на машини за ХП

/Провадия/, строителна техника /Каварна/, опаковъчни машини /Тервел и Балчик/, манометри /Варна/, парни котли /Добрич/, нестандартно оборудване /Шумен/ и др.

Металообработването е представено основно от фирма "Алумина" /Шумен - алуминиеви профили, дограма, фолио и др./ и от леярни в другите по-големи предприятия.

Г/. Електротехническата и електронната промишленост произвежда едва 1,5% от ОПП в региона и около 4% от продукцията на отрасъла в България. Продуктовата й листа включва битови електроуреди /Варна - перални, бойлери, печки/, радиатори /Смядово/, електротабла и електронна апаратура /Добрич/, електропещи /Балчик/.

Д/. Промислеността за строителни материали дава 6,5% от ОПП в региона и 23,5% от продукцията на отрасъла в страната. По тези показатели това е 4-ти по значение промишлен отрасъл в Североизточния приморски регион, който се развива на базата на находищата от варовик и глини. В региона се произвеждат 10,8% от тухлите и циглите в България. Основното предприятие е циментовият завод в Девня. Производството на тухли и цигли е застъпено в Дългопол, Ген. Тошево и Каспичан. Във Варна, Шумен и Добрич има предприятия за готови строителни конструкции, чието производство през последните няколко години намалява значително, поради ограничаването на панелното жилищно строителство.

Е/. Стъкларската и порцеланово-фаянсовата промишленост дават 5% от ОПП в региона и 30% от продукцията на отрасъла в страната. Развитието ѝ в региона се базира на наличието на местни суровини /кварцов пясък и каолин/ и благоприятното транспортно-географско положение. Порцелан и фаянс се произвеждат в Каспичан и Нови пазар, а стъкло - в Белослав и Нови пазар.

Ж/. Стабилна суровинна база за развитие в региона имат и кожарската, кожухарската и обувна промишленост. Т
е дават 2,4% от ОПП в региона и около 18% от продукцията им в страната. В Добрич се произвеждат 17,4% от обувките в България /предприятието е специализирано в производството на детски обувки/. Производството на кожи е застъпено в Шумен, а на кожуси - В Добрич.

З/. **Дърводобивната и дървообработващата промишленост** дават 1,9% от ОПП в региона и над 8% от продукцията им в страната. Североизточният приморски регион произвежда 5,7% от дървения материал в България и 1,3% от дъските. Основните предприятия са във Варненска област - Долни Чифлик, Дългопол и др.

И/. **Текстилната и трикотажна промишленост** имат незначително място в структурата на промишлеността в региона. Те дават едва 1,1% от ОПП в региона и около 3% от продукцията им в страната. В региона се произвеждат 9% от памучните и само 0,4% от вълнените платове в страната. Основните предприятия са във Варна, Каварна, Шумен и редица други селища, разполагащи със свободна женска работна сила.

Й/. **Шивашката промишленост** произвежда 1,1% от ОПП в региона и над 13% от продукцията на отрасъла в страната. Развитието ѝ е под въздействието на факторите работна сила, потребление, географско положение. По-големите предприятия са във Варна, Шумен, Добрич. В региона през последните няколко години започват работа и множество частни шивашки предприятия както в по-големите, така и в по-малките селища.

К/. В Североизточния приморски регион е застъпен и добива на **манганова руда**, който осигурява 1,2% от общата му промишлена продукция и 1,8% от продукцията на цветната металургия в България.

Л/. **Енергетиката** заема незначително място в структурата на промишлеността, тъй като регионът не разполага с енергоносители. Тук се произвеждат само 5% от електроенергията в страната. Основен производител на електро- и топлоенергия е ТЕЦ "Варна", която е с мощност 1260мгвт и работи с вносни въглища от Украйна. Централата разполага със собствен кей във Варненското езеро. В останалите по-големи градове от региона работят малки ТЕЦ и ДЕЦ, някои от които са фирмени.

Като цяло териториалната структура на промишлеността е нерационална, тъй като основните предприятия са концентрирани около плавателния канал "Варна-Девня" и ж.п. линията от Варна за Шумен. В тази връзка в региона съществуват редица екологични и социални проблеми, свързани с развитието на отрасъла.

2. Селско стопанство. Отрасълът е основен за Първичния икономически сектор в региона. Той дава около 25% от създадения НД в Североизточния приморски регион. Като цяло СС /селското стопанство/ е повлияно в развитието си от благоприятните природни условия, географското положение на територията, наличието на значителни преработвателни мощности от ХВП и леката промишленост и от потреблението в големите градове и черноморските курорти през лятото.

В тази връзка водещ отрасъл е **растениевъдството**. Почвите в Североизточния приморски регион и особено в Добруджа се отличават с максимално естествено плодородие, което определя и специализацията в областта на растениевъдството.

Регионът разполага с 7000000дка обработваема земя или 14,9% от тази в страната. Около 97% от нея е заета с ниви, а площите с многогодишни плодови и ягодови насаждения заемат 2,6%. Посевните площи в региона са около 5380000дка или около 77% от обработваемата земя. Около 65% от посевните площи са заети със **зърнени култури**

основно зърнено-хлебни.

В региона се добиват около 27% от пшеницата в България /1-во място/ и 25,6% от царевичката /също 1-во място/. Основната част от производството на пшеница и царевичка се дава от Добричка област. Североизточният приморски регион е основен производител и на варива. В него се добиват около 40% от фасула и почти 50% от соята в страната. Отглеждат се още ечемик, овес, ръж, фуражен грах и др.

Техническите култури заемат около 22% от посевните площи в Североизточния приморски регион. Над 96% от площите им са заети с **маслодайни култури**.

Основната маслодайна култура е

слънчогледът

, който заема 96% от посевните площи с технически култури. По производството на слънчоглед регионът е на 1-во място в България /над 26% от добивите в страната/. Тази култура се отглежда основно в Добричка област, като преработката ѝ се извършва в Добрич и Провадия.

Около 1,7% от посевните площи на техническите култури са заети с **тютюн**. Отглежда се както ориенталски, така и широколистен тютюн в района на Източна Стара планина. Добивите от тютюн са около 6% от тези в страната.

Регионът е основен производител на **влакнодаен лен** през последните няколко години. На територията му се намират около 73% от площите с тази култура.

Върху ограничени площи се отглеждат **фъстъци** и **захарно цвекло**. Цвекло се отглежда основно край захарния завод в Девня, като добивите му са едва около 6% от тези в страната.

Зеленчуковите култури заемат 3,3% от посевните площи в Североизточния приморски регион. По производство на зеленчуци регионът отстъпва само на Западния Тракийско-Родопски и Югоизточния регион /около 14% от общия добив в страната/. Отглеждат се основно **домати, краставици, зрял кромид лук и зелен пипер**, но е застъпено и отглеждането на червен пипер, зеле, зелен фасул и др. Регионът дава 12% от доматиите, 14,5% от краставиците, около 10% от зеления пипер, 12,7% от зрелия кромид лук, 18,4% от зелето, 7,3% от зеления фасул в България. Основната част от площите със зеленчуци се намират по долината на река Камчия /Варненска област/.

В Добричка област се отглеждат **дини и пъпеши**, като добивите им са около 11,5% от тези в страната. В южните части на региона се отглеждат и **картофи**, като добивите им са 5% от тези в страната.

В Североизточния приморски регион се отглеждат и разнообразни плодови култури: **лозя, ябълки, череша, кайсии, круши, праскови, орехи, ягоди и др.** На територията му се добиват над 9% от плодовете в страната /включително 10,5% от ябълките, 9,6% от гроздето, 6,5% от сливите, 9% от ягодите/. Основната част от плодовете се използва като суровина в консервната промишленост, но значителна част се предлага и на пазарите по Черноморието през лятото.

Във връзка с развитието на животновъдството, в региона широко е застъпено отглеждането на **фуражни култури** /основно силажна царевица и люцерна/.

Животновъдството в Североизточния приморски регион се развива при наличието на богата суровинна база. Водещите му подотрасли са говедовъдство, свиневъдство и

птицевъдство. На негова територия се намират 21% от говедата, 21% от свинете, 14% от овцете, 19,6% от пчелните семейства, 17% от птиците, 17% от зайците и значителна част от биволите, конете, магаретата и други селскостопански животни в страната. Основната част от говедата и биволите се отглеждат в Шуменска и Варненска области, докато по-голямата част от птиците се отглеждат в Добричка област. Овцевъдството е застъпено основно в южните части на Варненска и Шуменска области.

В региона е развит и риболовът, като основните му центрове са Варна, Балчик, Каварна и други черноморски селища.

За разлика от други региони в България, в Североизточния приморски регион силно са развити отраслите от Третичния икономически сектор. Сред тях водещо място имат транспортът и туризмът.

3. Транспорт. На територията на региона са развити всички видове транспорт: автомобилен, железопътен, воден /морски и речен/, въздушен, тръбопроводен, въжен.

Железопътният транспорт е силно развит. Първата ж.п. линия в страната и региона /Русе-Каспичан-Варна/ е пусната в експлоатация още през 1866г. Основната част от превозите на товари и пътници в региона се извършват днес по линията Варна-Провадия-Нови пазар-Шумен /за Горна Оряховица и София/. С регионално значение са линиите Разделна-Девня-Суворово-Добрич-Кардам-Меджидия /Румъния/ и Разделна-Карнобат.

Автомобилният транспорт в региона разполага с 11% от шосейната пътна мрежа в страната. На територията му са изградени и около 50км автомагистрали по трасето на магистрала "Хемус" от Варна-Девня-Шумен. Този вид транспорт е основен за Добричка и Шуменска област, където останалите видове транспорт са по-слабо развити.

Морският транспорт е силно развит в Североизточния приморски регион, поради специфичното му географско положение. Основните пристанища са Варненските /"Варна", "Варна-Запад", фериботното пристанище, пристанището на ТЕЦ"Варна" и др./ . Пристанищата в Каварна и Балчик имат незначителен дял в товарооборота.

Въздушният транспорт в региона се осъществява чрез летището във Варна, което поема голяма част от полетите /вътрешни и външни/ през летния сезон. Шуменска област до края на 80-те години се обслужва от летището край Търговище за вътрешни полети.

Тръбопроводният транспорт е представен от газопровод и продуктопроводи от Мирowo за Девня и от Бургас до Девня.

В курорта “Златни пясъци” е развит и **въженият** пътнически транспорт, а в Девня - товарен въжен транспорт.

Градският транспорт се осъществява от автобуси и тролейбуси /Варна, Добрич и Шумен/.

4. Във връзка със стопанското развитие на региона, на територията му са добре развити и **съобщителните връзки**. На територията му се намират 332 ПТТС, 62 агентства и 11% от телефонните постове в страната.

5. Туризм. Основните фактори за развитието му са атрактивността на Черноморското крайбрежие, качествата на морската вода и климатичните условия по крайбрежието, изграденост на МТБ, възможности за лов, наличието на такива туристически обекти като “Аладжа манастир”, “Мадарския конник” и др. В Североизточния приморски регион са развити както вътрешният, така и международният туризъм. Основните туристически комплекси са: “Златни пясъци”, “Св. Константин”, “Албена”, “Русалка”, “Кранево”. Тези курорти се използват нерационално, като 98% от нощувките и посещенията в тях се осъществяват през лятото. Относително слабо усвоена в туристическо отношение територия е северното Добруджанско крайбрежие и Шуменска област.

6. Във връзка с развитието на туризма регионът се отличава и с добре развита **търговска мреж**

а. В него се реализират над 13% от продажбите на дребно в България, по този

показател той отстъпва единствено на Югозападния регион.

7. Инфраструктурата на образованието е представена от 450 учебни заведения с около 12% от учащите се в страната. В региона има 6 колежа и 7 ВУЗ с около 40000 учащи и 3000 преподаватели.

8. Североизточният приморски регион разполага и с добре изградена инфраструктура на з **дравеопазването**. На територията му има 27 болнични заведения с над 8000 легла. Сред тях изпъква националният кардиологичен център, военната болница и други.

9. Културната инфраструктура е представена от опера, 7 театъра, 24 музеи, 482 читалища и 30 кина.

VI. Място на региона в НС.

Североизточният приморски регион заема водещо място в производството на сода, торове, двигатели с вътрешно горене, плавателни съдове, пшеница, месни и млечни произведения, олио и маргарин. Той е водещ в областта на морския транспорт и туризма, в областта на образованието и културата. Всичко това определя важното му място в НС и значението му за цялостното развитие на България. В региона се произвеждат около 75% от корабите, 100% от товарните автомобили доскоро, над 80% от минералните торове, 100% от мангановата руда, над 1/3 от стъклото и фаянса в страната.

VII. Връзки на региона.

Вътрешнорегионалните връзки са на базата на развитието на ХВП, корабостроенето и автомобилостроенето доскоро, туризма. Тези връзки са основани и на връзките между отраслите: ХВП - селско стопанство; селско стопанство - лека промишленост; ХП - селско стопанство и др.

За другите региони от страната се изнасят сода, торове, цимент, дизелови двигатели, електроуреди, алуминиеви изделия, строителни машини, фургони и ремаркета, порцеланови и фаянсови изделия, стъklarски изделия, храни и др.

Регионът внася електро- и мотокари, черни и цветни метали, дървесина, нефтопродукти, вълнени платове, автомобилни гуми и др.

Най-тесни са връзките на региона с Югоизточния, Югозападен и Северния централен регион.

VIII. Териториално-административно деление и основни селища в региона.

В административно отношение територията на Североизточния приморски регион се разделя на 3 области /Варненска, Шуменска и Добричка/ и 30 общини /12 във Варненска, 10 в Шуменска и само 8 в Добричка област/.

Основната част от стопанските и демографски му ресурси са концентрирани във **Варненска област**.

Тя има територия 3834км

2

и население 445124д. (50% от населението на региона). Стопанството ѝ е специализирано в ХП, машиностроене, ХВП, морски и въздушен транспорт и др.

Естествен център на областта и целия регион е **град Варна** /299800ж./. Селището е наследник на гръцка колония /Одесос/, основана през VIв.пр.Хр. През древността и Средновековието градът е важно пристанище и търговски център. След пускането на ж.п. линията Русе-Каспичан-Варна през 1866г. Варна се развива с бързи темпове. Още преди Втората световна война в нея са построени предприятия от ХВП и машиностроенето. След Втората световна война се развива корабостроенето, производството на дизелови двигатели, манометри, битови електроуреди, шивашки изделия, текстил, храни и др. Успоредно с промишленото си развитие Варна се оформя и като курортен център, като още през 1922г. получава статут на курортно селище. Днес

тя е свързана чрез частни хотели и заведения с курортите “Св. Константин” и “Златни пясъци”. Селището е център и на познавателния туризъм, като основният обект е мавзолеят на полско-унгарския крал Владислав Варненчик /Ягело/.

В града функционират опера, театър, няколко ВУЗ /Варненски свободен, Стопански, Технически, Медицински университет и др./, Институты по риболов и рибовъдство, Институт по океанология. Ежегодно се провежда международен балетен конкурс и културни празници “Варненско лято”.

Град **Девня** /8690ж./ е наследник на римското селище “Марцианополис”. Развива се през последните 30 години с построяването на “Соди”, циментовия завод и завода за захар. Населението бързо намалява през последните години, поради нарастващата безработица и влошената екологична обстановка в селището.

Град **Провадия** /14700ж./ се развива от началото на ХХв. след построяването на ж.п. линията София-Варна. Селището е център на богата селскостопанска околност, поради което е развита ХВП. Населението му намалява, поради безработицата.

Град **Белослав** /8110ж./ дължи развитието си главно на производството на стъкло.

Долни Чифлик /7160ж./ е земеделски център и център на дървообработващата промишленост.

Дългопол /5130ж./ е сравнително нов град, който е център на земеделска околност.

Шуменска област има територия 3306,8км² и население 216048д. /24,4% от населението на региона/. Стопанството ѝ е специализирано в областта на машиностроенето, селското стопанство, ХВП, производството на алуминиеви изделия, вина и ракии.

Център на областта е град **Шумен** /94700ж./. Селището възниква през ХІв. като българска крепост. То е разположено в подножието на Шуменското плато на двата бряга на река Поройна. По време на турското владичество градът е гарнизонно средище и занаятчийски център. В средата на ХІХв. в него живее унгарският национален герой, поет и революционер Лайош Кошут. След Освобождението са построени бирена фабрика, фабрики за бои и химикали, кожарска фабрика, мелница, шивашки и обувни предприятия. След Втората световна война в града е построен комбината “Мадара” за сглобяване на товарни автомобили /Шкода, ГАЗ, ЗИЛ и др./. Днес това производство е закрито. Работят обаче предприятията за цигарени изделия, вино, месни и млечни произведения, мебели, фирма “Алумина” и др. В града има 2 ВУЗ, театър, симфоничен оркестър, частни радиостанции, НИИ по коневъдство и др. Селището е туристически център, като основните туристически обекти са родната къща на революционера Панайот Волов, монументът “1300 години България”, Томбул джамия и Мадарският конник /в близост до града/.

Велики Преслав /9330ж./ е една от столиците на Първата българска държава. В него е развито транспортното машиностроене и ХВП. Има богата земеделска околност.

Нови пазар /14060ж./ е обявен за град през 1883г. Център е на стъкларска и порцеланово-фаянсва промишленост. Има и предприятия за вино, везни, корабни изделия и др.

Каспичан /3500ж./ е ж.п. гара на линиите Русе-Варна и София-Варна. В града има предприятия за фаянс, порцелан и строителни материали.

Смядово /4620ж./ е център на ХВП и основно на месната.

Добричка област има територия от 4711,4км² и население 226345д. Благоприятните почвено-климатични условия са основен фактор за развитието на селското стопанство, което е суровинна база за ХВП и леката промишленост в областта.

Областен център е град **Добрич** /100400ж./. Той е център на цяла Южна Добруджа и през Средновековието е пазарно средище. По време на турското владичество се нарича Хаджи Оглу, а от 1882г. е преименуван в Добрич. В града са развити машиностроенето,

обувната, кожухарската, шивашката, ХВП. В него през последните няколко години са открити филиали на много ВУЗ /Варненски свободен, Медицински, Шуменски университет и др./. В Добрич има симфоничен оркестър, театър и множество училища.

Балчик /11965ж./ е наследник на древните селища Дионисополис и Круной. В него има дворец на румънските крале и ботаническа градина, които представляват интерес за наши и чуждестранни туристи. През последните няколко години той се посещава от много руски туристи, което дава тласък за развитието му като курортно селище. В близост до града е местността “Тузлата”, където е развито калолечението. В селището работят предприятия за консерви и електроуреди.

Каварна /11800ж./ е наследник на тракийското селище Бизоне. През Средновековието е столица на болярина Балик и е крепост под името Карвуна. През XIXв. селището е занаятчийски център и пристанище. След Втората световна война са построени предприятия за строителни машини, текстил, обработка на зърно и др. В близост до Каварна се намира курортното селище “Русалка” в местността Тауклиман.

Генерал Тошево /8430ж./ е ж.п. гара на линията за Кардам. Градът е център на земеделска околност и в него са развити производствата на обувки, части за земеделски машини, тухли и цигли. Като център на зърнопроизводителен район в селището функционира НИИ по пшеницата.

Тервел /7860ж./ е обявен за град през 1960г. В него има предприятие за пластмасови опаковки, противопожарна техника, части за селскостопански машини, военен завод и др.

IX. Проблеми и перспективи за развитие на региона.

Основните проблеми пред развитието на Североизточния приморски регион в настоящия момент са: замърсяването на Варненския залив от промишлените производства; липсата на демографски ресурси в множество селища; високото ниво на безработица, поради спадането на промишлената и земеделската продукция; забавеното връщане на земите и бързото намаляване на селскостопанските животни, поради липсата на храна; използването на остаряла техника в повечето предприятия от

региона; непълното използване на туристическите ресурси и др.

Решаването на тези и множество други проблеми ще даде възможност за устойчиво развитие на региона в началото на ХХI век.